

Și fiecărui popor după limba lui
BIBLIA, Cartea lui Ester, 1: 22

BOOK OF ESTHER I :22

“and to every people after their language”
וְעַם כָּל־לִשָּׁנָה

Această carte a apărut cu sprijinul acordat de
Institutul pentru Traducerea Literaturii Ebraice din Israel și a
Departamentului Cultural al Ambasadei Israelului la București

Meir Shalev s-a născut în 1948, în Galileea, Israel, într-o familie de intelectuali (tatăl lui a fost poet). După studii universitare în psihologie, a devenit foarte cunoscut pentru articolele sale în presa scrisă și pentru emisiunile pe care le-a produs sau le-a moderat la radio și televiziune. A publicat mai mult de douăzeci și cinci de cărți, romane, eseuri, cărți pentru copii, proză autobiografică. Cărțile lui au fost traduse în peste douăzeci de limbi, iar romanele au fost bestsellere atât în Israel, cât și în străinătate. A primit numeroase premii naționale și internaționale prestigioase. În 2014 a fost decorat în Franța cu gradul de Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres. Printre cele mai cunoscute romane ale sale se numără *Roman rusesc* (1988), *Esau* (1991), *Un porumbel și un băiat* (2006), *Bunica mea rusoaică și aspiratorul ei american* (2009), *Două ursoaice* (2013). Locuiește în Ierusalim.

*

„Meir Shalev este un povestaș redutabil, iar realismul său magic e de aceeași factură cu arta lui Gabriel García Márquez.”
Frankfurter Allgemeine Zeitung

„Pasionat, ireverențios și plin de tandrețe, forfotind de povești întretesute, acest roman luxuriant și nostalgic (bestseller în Israel) redă iubirile, urile, infidelitățile, certurile și aventurile care alimentează o comunitate timp de peste trei decenii. [...] Personajele colorate și animate și proza vibrantă a lui Shalev însuflețesc această poveste esențială despre nașterea unei națiuni.”
Publishers Weekly

MEIR SHALEV

Roman rusesc

Traducere din ebraică și note
de
GHEORGHE MILETINEANU

CAPITOLUL 1

Într-o noapte de vară, bătrânul învățător Iaakov Pines a sărit din somn cuprins de o spaimă cumplită. Afară cineva striga:

– O reglez pe nepoata lui Lieberson!

Strigătul – neobrăzat, puternic și limpede – sfida lumea dintre vârfurile pinilor din Insulele Canare, pâlcul care creștea lângă turnul de apă. O clipă a planat aproape fără să se miște, ca o pasăre de pradă, și apoi cuvintele au zburat peste pământul satului. O tresărire veche, dureroasă și binecunoscută, a făcut să tremure inima bătrânului învățător. Și-a dat seama din nou că numai el auzea țipătul dezgustător.

Ani îndelungați se îndeletnicise cu astupatul spărturilor și cu rezistența dârză la destrămare. „Eu sunt ca tânărul acela olandez, susțin stăvilarul cu degetul“, obișnuia să spună despre sine de fiecare dată când se năpustea asupra unei noi amenințări. Puricii de pomi fructiferi, loteria de stat, căpușele vitelor, țânțarii anofeli, norii de lăcuste și formațiile de jazz – toate acestea se prăvăleau asupra lui ca niște talazuri negre, se făceau țandări de inima lui, prefăcându-se în stropi de spumă sângerândă.

Pines s-a așezat pe pat, și-a trecut degetele prin părul de piept, întrebându-se furios cum de continua viața satului să se desfășoare pe făgașul ei în timp ce o asemenea tulburare a rânduielilor își îngăduia să ridice glasul, spurcată la gură, în public.

Așezarea toată, după cum obișnuiesc să spună oamenii din Vale¹, moțăia. Catări și vaci de muls în grajduri, cloști în cotețe, oameni ai ideilor și truditori în culcușurile lor modeste. Ca o

1. Valea Izrael – o câmpie întinsă și fertilă și o vale în sudul Galileei de Jos.

mașinărie veche ale cărei piese s-au împăcat de-acum fiecare cu mișcarea celorlalte, satul își continua netulburat rutina nocturnă. Ugerele se umpleau de lapte, ciorchinii de struguri se umflau de zeamă, pe spinările vițelilor mari care urmau să fie trimiși la abatoare se puneau carnea de soi. Bacterii harnice, „prieteni noștri unicelulari“, după cum le numise în lecțiile lui, plin de recunoștință, Pines, se osteneau să producă azot proaspăt pentru rădăcinile plantelor. Dar bătrânul învățător, om binevoitor și educator cunoscut pentru răbdarea lui, nu îngăduia nimănui, și desigur nu se însuși, să se culce pe laurii realizărilor și ai rezultatelor.

– Pun eu mâna pe tine, javră, a mormăit el furios și a sărit greoi de pe patul de fier. Cu mâini tremurânde, și-a încheiat nasturii pantalonului vechi de culoare kaki, și-a pus încălțările negre de lucru care-i dădeau siguranță în glezne și a pornit la luptă. Din cauza întunericii și a panicii nu și-a găsit ochelarii, dar lumina lunii răzbătea înăuntru prin crăpăturile ușii și-i lumina calea.

Afară s-a împiedicat de mușuroiul unei cârțițe care-și înfăptuise în grădinița lui lucrările subversive. A căzut și s-a ridicat, s-a scuturat de pământ pe genunchi, a strigat „Cine-i acolo? Cine-i acolo?“ și a ascultat ciulind urechea. Ochii lui miopi străpungeau întunericul din fața lui, capul mare și cărunt i se răsuca încolo și încoace ca al păsărilor de noapte, de parcă ar fi fost montat pe un ax.

Strigătul nerușinat nu s-a repetat. „Ca întotdeauna“, și-a spus în sinea lui, „strigă o singură dată și atât.“

Pines era îngrijorat. Cuvintele grosolane erau dovada limpede a unei abateri de la calea cea dreaptă, a plăcerilor josnice, o dovadă de punere a vieții personale mai presus de tot și de toate. Pe scurt, o încălcare limpede a prevederilor regulamentului. Bătrânul învățător, care-i „formase pe toți copiii noștri pentru o viață de credință și de muncă“, și-a amintit fără voia lui de jaful cel mare de șocolată de la cooperativa satului, tâlhăria pusă la cale de câțiva dintre elevii lui din clasele mari, de o ladă de zestre sosită din Rusia, plină ochi cu obiecte costisitoare și de ducere în ispită

și „de tot felul de desfrăuri“ care au zguduit tovarăși și principii, și și-a adus aminte și de „râsul drăcesc al hienelor care bântuiau pe câmpiile noastre. Și ea se fudulește și face stricăciuni“.

Pentru că-și adusese aminte de hienă tocmai când n-avea ochelarii pe nas și era ca și orb, grija lui s-a prefăcut în groază. Dintr-odată era aproape paralizat de teamă.

Hiena aceea vizita din când în când satele, solie seducătoare din lumi care se întindeau dincolo de câmpurile de grâu și de Muntele Albastru. În anii îndelungați care trecuseră de la întemeierea satului, învățătorul auzise de mai multe ori lătratul batjocoritor înălțându-se din *wadi*¹, limpede și amenințător, și fusese cuprins de spaimă.

Mușcătura de hienă era cumplită. Printre cei mușcați erau unii care-și încurcau rânduielile muncii. Unii care semănau mei toamna și copileau vița de vie vara. Alții își pierdeau mințile, începeau să aibă îndoieli, să disprețuiască, ba chiar să părăsească lucrul pământului, fugeau la oraș, mureau, plecau din țara sfântă.

De îngrijorare, Pines nu mai știa pe ce lume e. Văzuse la viața lui oameni care se prăbușiseră pe lângă drum – siluetele gârbovite ale celor care plecau din port, sinucigașii sfrijți odihnindu-se în mormintele lor. Îi văzuse pe cei scoși din rânduri și pe cei care se abăteau de la drumul drept.

„Pe învățăceii de ieșiva² paraziți de la Ierusalim, cei care trăiesc de pe urma contribuțiilor bănești ale evreilor din diaspora, pe cei din Tsfat care socotesc când o să sosească Mesia și pe comuniștii naivi și creduli, partizanii lui Miciurin și ai lui Lenin, care răresc rândurile oștirilor muncii.“ Ani îndelungați de meditație și cercetare îl învățaseră cât de ușor e să verși sângele unui om neînvățat.

– O să atace mai cu seamă copii, fiindcă viziunea lor despre viață încă nu e destul de solidă, îi prevenise pe toți atunci când se descoperiseră lângă casele sătenilor urmele ticăloasei creații, și ceruse să se pună neîntârziat gărzi pe lângă școală.

1. Vale (în arabă în original).

2. *Ieșiva* – școală pentru studierea Talmudului.

Noaptea li se alătura flăcăilor înarmați, foști elevi de-ai lui, care ieșeau la câmp ca să ucidă jivina seducătoare. Dar hiena era isteată și știa să se ferească.

– Ca ea sunt și alți trădători pe care-i știm, spusese Pines în adunarea satului.

Într-o noapte, când ieșise să vâneze șoareci și brotăci pentru cabinetul de științele naturii al școlii, văzuse hiena traversând terenul semănat de dincolo de trecătoare și îndreptându-se spre el cu acel mers ușor, care înghite rapid distanțele, al animalelor sălbatice. Pines s-a oprit, iar animalul și-a ațintit asupra lui ochii sclipitori, portocalii și a scos un fărânit seducător. I-a văzut unghiul umerilor mari, mușchii încordați ai maxilarelor, blana dungată, zbârlită și întărită în lungul spinării.

Hiena și-a grăbit mersul, strivind muguri moi care abia se desfăceau și, înainte de a se retrage înghițită de gardul de costrei, l-a privit din nou pe învățător și a rânjit batjocoritor, dezvelindu-și dinții umezi. Pines n-a înțeles sensul rânjetului ticălos până nu și-a dat seama că și uitase pușca.

„Pines întotdeauna își uită pușca“, au spus sătenii atunci când s-a aflat povestea întâlnirii nocturne; și-au adus aminte cum, cu mulți ani mai înainte, când primii oameni care se așezaseră acolo întemeiaseră satul, nevastă-sa Lea murise de friguri. Ea și cele două fete gemene pe care le purta în pânțe. Pines a fugit de lângă trupul iubit, care continua să secrete o sudoare verde chiar și după ce se liniștise și se răcise, și a alergat în crângul de salcâmi albi din *wadi*, acolo se obișnuia pe atunci să-ți pui capăt zilelor. Câțiva prieteni s-au grăbit să meargă după el și să-l salveze și l-au găsit zăcând printre salcâmi, plângând în hohote. „Și atunci și-a uitat pușca.“

Atunci, când și-a amintit cu inima bătând de animalul respingător și de nevasta moartă, și de fetușii albastrii „care nu păcătuiseră“, Pines a încetat să strige „Cine-i acolo?“, s-a întors în camera lui, și-a găsit ochelarii și s-a grăbit la bunicul meu.

Pines știa că bunicul aproape că nu dormea niciodată. A bătut la ușă, n-a așteptat răspuns și zgometul pe care l-a făcut

rama plasei atingând mezuzele¹ m-a deșteptat din somn. M-am uitat spre patul bunicului. Era, ca de obicei, gol, dar din spre bucătărie venea mirosul țigării pe care o fuma.

Aveam pe-atunci cincisprezece ani. Cei mai mulți îi petrecusem în baraca bunicului. Măinile lui mă crescuseră, mâini de om care sădește pomi. Ochii lui îmi urmăreau cu atenție dezvoltarea și firea, buzele lui mă înveleau cu rafia groasă a poveștilor pe care mi le spunea. „Orfanul lui Mirkin“, așa mi se spunea în sat, dar bunicul, un bunic plin de milă și gelos și răzbunător, îmi spunea „copilul meu“.

Era bătrân și palid. Era ca și cum s-ar fi înmuiat din creștet până-n tălpi în alfia albă cu care ungea primăvara trunchiurile copacilor din livadă. Era scund, vânos, purta mustață și chelise. Anii îi împinseseră atât de tare ochii în adâncul orbitelor, încât încetaseră să strălucească. De acolo priveau doar două coline de ceață cenușie.

În nopțile de vară, bunicul obișnuia să stea la masa din bucătărie, într-un maiou vechi de lucru și în pantaloni scurți albaștri, răspândind fum și arome dulci de pomi și de lapte, legănându-și ca pe niște curpeni de viță de vie picioarele deformate de muncă, căzut pe gânduri, prefirând amintiri și păcate neispășite. Tot timpul își nota propoziții scurte pe bilețele, și pe urmă ele își luau zborul prin cameră ca niște stoluri de fluturi albaștri. Aștepta neconținut întoarcerea tuturor celor pe care-i pierduse cândva. „Să se întrupeze în fața ochilor mei“, am găsit scris pe un bilețel care plutise de-a dreptul în mâna mea.

De când am început să înțeleg lumea și până în ziua morții lui l-am tot întrebat: „La ce te gândești tu tot timpul, bunicule?“, iar el îmi răspundea întotdeauna: „La mine și la tine, copilul meu“.

Locuiam într-o baracă veche. Pe acoperișul ei plouau din arborii de *casuarina* covoare de ace, și de două ori pe an, la ordinul bunicului, mă urcam acolo și strângeam stratul care se

1. Mezuza – la evrei, mic sul de pergament purtând versete din Biblie, pus într-o cutiuță fixată pe stâlpul ușii.

Libris
respect pentru oamenii si carti

adunase. Podeaua barăcii se înălța puțin deasupra pământului, pentru ca umezeala și gângăniile să nu roadă scândurile dușumelei. Dinăuntru spațiului întunecos și îngust auzeam în totdeauna luptele aricilor cu șerpilor și răcâitul discret al solzilor de șopârle. Odată, după ce un miriapod uriaș se cățăraseră și pătrunsese de-acolo în odaie, bunicul a pus cărămizi de jur-împrejurul casei și a închis spațiul. Gemetele de agonie și suspinele de implorare care se auzau de acolo l-au făcut să spargă zidul și nu l-a mai reclădit niciodată.

Baraca noastră era printre ultimele care mai rămăseseră în sat. Când s-au așezat aici cei care au întemeiat satul, au investit primii bani pe care-i aveau pentru construcții în grajduri de beton pentru vacile de muls, fiindcă vitele astea erau mai puțin rezistente decât ei la vitregiile climei, iar generații întregi care cunoscuseră adăpostul și îngrijirea dezrădăcinaseră din firea lor năzuința de a se întoarce la natură. Deschizătorii de drumuri au locuit în corturi de pânză și apoi în barăci de lemn. Au trecut ani îndelungați până când s-au mutat în case de cărămidă, dar în casa care s-a construit pe terenul gospodăriei noastre locuiau unchiul meu Avraham, nevastă-sa Rivka și fiii lor – verii mei –, gemenii Iosi și Uri.

Bunicul a hotărât să rămână în baracă. Sădea copaci și iubea copacii și lemnul.

– O casă de lemn se mișcă întruna, nădușește și respiră. Fiecare om care pășește în ea o face să aibă alt scârțâit, îmi spunea și arăta cu mândrie spre grinda groasă de deasupra patului lui, care în fiecare primăvară scotea mlădițe verzi de viță de vie.

În baracă erau două odăi și o bucătărie. Într-una din odăi dormeam eu și bunicul, în paturi de fier, pe saltele țepoase care erau, chipurile, „saltele de iarbă-de-mare“. Acolo era și dulapul cel mare de haine, un dulap simplu de tot, și lângă el „comoda“ a cărei placă de marmură crăpată acoperea sertarele. În sertarul de sus bunicul pusese gheme de rafie și benzi de Graftex pentru altoiuri, pe un cui în spatele ușii își agățase cureaua de piele și în ea foarfeca de grădinărie cu mânere roșii, bricege de altoit și un tub de „alifie neagră“ pe care o preparase el însuși

pentru tămăduirea cioturilor de creangă. Celelalte scule – ferăstrăul pentru copaci, retortele pentru fabricat doctorii și otrăvuri, oalele în care pregătea „piatra vânăta“¹, soluțiile de arsenic, nicotină și piretrum – le păstra în odaia lor încuiată, cea lipită de grajd, odaia în care odinioară se retrăgea unchiul meu Efraim înainte să plece și să dispară.

În cealaltă odaie erau cărțile, tot acelea care se găseau în orice casă din sat. „Cartea insectelor întocmită spre folosința agricultorilor“ a lui Bodenheimer și Klein, fascicule din „Câmpul“ și „Plantatorul“, cu coperti albastre, „Evgheni Oneghin“ într-o legătură de cânepă deschisă la culoare, o Biblie neagră, cărți scoase de editurile „Mitspe“ și „Stievel“ și cartea pe care o îndrăgea mai mult decât pe toate celelalte – cele două volume verzulii din „Roadele vieții“, cartea vrăjitorului american al plantelor, Luther Burbank. „Scund, slab, un pic adus de spate, cu genunchii și coatele deformate de ani de muncă fizică grea“, îmi citea bunicul din carte portretul lui Burbank. Dar Burbank avea ochi albaștri, pe când bunicul îi avea cenușii.

Lângă Burbank era un rând de cărți de amintiri scrise de prietenii bunicului. Mai țin încă minte câteva dintre titluri – *Pe cărările patriei, De la fluviul Don și până la Iordan, Drumul meu spre patrie, Pământul meu*.

Prietenii aceștia erau eroii poveștilor din copilăria mea. Toți, așa-mi povestea bunicul, se născuseră într-o țară depărtată, „se furișaseră peste frontieră“ și veniseră încoace cu mulți ani în urmă. O parte dintre ei în vagoane de „mujici“, cuvânt căruia nu-i știam înțelesul, vagoane care „înaintau încet printre zăpezi și meri sălbatici“, de-a lungul unor țărături stâncoase, pe lângă lacuri de pustiuri sărate, printre coline pleșuve și prin furtuni de nisip. O parte dintre prieteni, călare pe găște nordice deschise la culoare, cu aripi „ca de la marginea șurii și până la cotețul puișorilor“, zburau lin și strigau de plăcere pe deasupra unor câmpii mari și a unei mări negre. Alții spuneau cuvinte de taină

1. Soluție de sulfat de cupru cu oxid de calciu, folosită pentru stropirea viței-de-vie și a pomilor pentru combaterea dăunătorilor.

Libris
„care îi luau în zbor ca un vânt puternic“ și care i-au strămutat aici, înfierbântați și cu ochii închiși. Și mai era și Schifris.

– Când eram cu toții în gara din Makarov și conductorul fluiera, și toți am urcat în vagoane, Schifris ne-a înștiințat deodată că el nu vine cu noi. Nu ți-ai terminat roșia, Baruch.

Am căscat gura și bunicul mi-a îndesat înăuntru felia de roșie, presărată cu sare grunjoasă.

– Schifris ne-a spus: „Prietenii! În Israel trebuie mers pe jos!“, s-a despărțit de noi toți în gară, și-a pus în spate traista, a fluturat din mână, a dispărut în norul locomotivei și până în ziua de azi el pășește înspre Eretz-Israel, își croiește drumul și o să fie ultimul deschizător de drumuri care sosește.

Bunicul îmi povestea despre Schifris ca să fie măcar un singur om care să-l aștepte și să se pregătească pentru venirea lui, și eu am continuat să-l aștept pe Schifris chiar și după ce toți prietenii lui și-au pierdut nădejdea să-l revadă, au renunțat și au murit fără să aștepte și să vadă dacă într-adevăr o să vină. Voiam să fiu copilul care o să alerge în întâmpinarea lui când o să intre în sat. Fiecare punct de pe stânca muntelui îndepărtat mi se părea că e trupul lui care se apropie. Cercurile de jăratice de la marginea câmpului erau rugul pe care își făcuse ceaiul. Firele de lână de pe crengile de măr pădureț erau desprinse din izmenele de pe coapsele lui. Urmele străine de pe poteci erau lăsate de picioarele lui.

L-am rugat pe bunicul să-mi arate pe hartă calea pe care mergea Schifris, granițele pe care le trecea clandestin, râurile pe care le trecea înot. Abia când am împlinit paisprezece ani bunicul mi-a spus: „Gata, de ajuns cu Schifris“.

– Ce-i drept, el ne-a înștiințat c-o să vină pe jos, mi-a spus, dar probabil că după două zile a obosit și a rămas acolo, sau i s-a ntâmplat ceva pe drum – s-a îmbolnăvit, a fost rănit, s-a înscris în partid, s-a îndrăgostit... Cine știe, copilul meu, multe lucruri pot țintui un om în locul unde se află.

Pe unul dintre bilete am găsit scris cu scrisul lui mărunț: „Înflorirea și nu fructul, mersul și nu înaintarea“.

Cărțile se sprijineau de aparatul cel mare de radio „Philco“ pe care abonații la revista „Câmpul“ îl putuseră cumpăra în rate convenabile. În fața lor erau canapeaua și două fotolii pe care unchiul meu Avraham și nevastă-sa Rivka le aduseseră în baraca bunicului după ce cumpăraseră pentru casa lor mobilă cea nouă. Odăii asteia bunicul îi spunea camera de oaspeți, dar mușafirii și-i primea întotdeauna în bucătărie, lângă masa cea mare.

Pines a intrat. I-am recunoscut vocea imediat, vocea asta puternică mă învățase științele naturii și cărțile sfinte.

– Mirkin, a spus el, iarăși a strigat...

– Pe cine de data asta? a întrebat bunicul.

– O regulez pe nepoata lui Lieberman, a exclamat Pines apăsând pe cuvinte și cu glas puternic, și numaidecât s-a speriat, a închis fereastra și a adăugat: adică asta a făcut cel care a strigat.

– Frumos-frumos, a spus bunicul, uite un flăcău foarte activ. Să-ți fac un ceai?

Am ciulit urechile să le aud conversația. De câteva ori fusesem prins trăgând cu urechea dindărătul ferestrelor deschise, încordându-mi auzul printre pomii fructiferi și căpițele de fân. Și-mi făcusem obicei să mă scol și să scutur cu putere mâinile care mă țineau, să mă îndepărtez cu trupul drept și rigid, cu umerii țepeni, fără să scot o vorbă. După aceea oamenii veneau să i se plângă bunicului, iar el nu credea țipetele lor.

I-am auzit picioarele bătrâne frecându-se de podeaua de lemn, zgomotul turnării apei în pahare și clinchetul lingurițelor atingând sticla subțire, și pe urmă sorbiturile zgomotoase. Puterea bătrânilor de a ține în palmă paharele fierbinți și de a sorbi calm apă clocotită încetase de-acum să mă uimească.

– Ce obrăznicie, a spus Pines, să strige în felul ăsta. Spune măscări, murdării, zbiară așa dintre copaci.

– Cineva încearcă, probabil, să glumească, a spus bunicul.

– Ce să fac? gemea bătrânul dascăl, care vedea în împrejurarea asta un eșec personal. Cum o să mă mai uit în ochii oamenilor din sat?